

przed 11 laty przyświecała powołaniu jej do życia jest ciągle żywa.

Andrzej Malinowski

II. MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM O TRADYCJI ENKRATEI

W dniach 20-23 kwietnia 1982 r. odbyło się w Mediolanie na Wydziale Nauk Religijnych Katolickiego Uniwersytetu Najśw. Serca Jezusowego, międzynarodowe kolokwium na temat: "Tradycja enkratei. Motywacje ontologiczne i protologiczne". Warto przypomnieć, że w tym miejscu zorganizowano już uprzednio 2 analogiczne kolokwia: w kwietniu 1978 r. na temat: "Podwójne stworzenie i upadek człowieka w soteriologicznym ujęciu Grzegorza z Nyssy"¹ oraz w maju 1979 r. na temat: "Antropologia Orygenesisa i Kapadoccyków: arché i telos. Analiza historyczno-religijna"². Obecne kolokwium, za którego stronę merytoryczną i organizacyjną odpowiedzialny był prof. Ugo Bianchi, skupiające głównie specjalistów od gnostycyzmu, starało się rozpracować pojęcie enkratei i enkratyzmu na szerokim podłożu historyczno-religijnym prowadząc badania zarówno w kierunku prądów gnostyckich /poszerzenie tematyki sympozjum messeńskiego z 1966 r./, jak również w stronę neoplatonizmu. Uczestnikom sympozjum chodziło o dokładne, wspólne przeanalizowanie protologicznej motywacji enkratei, wg której seksualizm, czy małżeństwo i prokreacja drogą seksualną, uważane były za konsekwencje grzechu pierworodnego, praktykowanie zaś enkratei - wstrzemięźliwości za niszczenie lub ograniczenie mocy genesis /phthora. Podczas czterodniowych obrad wygłoszono 24 prelekcje starające się wy-

1 Jego akta: La "doppia creazione" dell'uomo negli Alessandrini, nei Capadoci e nella gnosi, red. U. Bianchi, Roma 1978.

2 Jego akta: Arché i telos. L'antropologia di Origene e di Gregorio di Nissa. Analisi storico-religiosa, Milano 1981 /Studia Patristica Mediolanensia 12/.

jaśnić w sposób jak najszerszy genezę i treść enkratei - wstrze-
mięźliwości zarówno seksualnej jak i alimentarnej. Nie będzie-
my tu streszczać poszczególnych, nieraz luźno związanych z en-
kratyzmem, wystąpień, ale ograniczymy się jedynie do wyliczenia
ich tytułów i dołączenia oficjalnego dokumentu końcowego ucze-
stników sympozjum starających się syntetycznie ująć osiągnię-
te wyniki, zwłaszcza w dziedzinie poprawnego używania termi-
nów: enkratyzm-enkrateia³.

Oto tytuły wygłoszonych prelekcji:

U.Bianchi, Le thème du Colloque en tant que problème his-
torico-religieux; G.Quispel, The study of Encratism: a histo-
rical survey; A.Guillaumont, Le célibat monastique et l'idéal
chrétien de la virginité ont-ils des "motivations ontologiques
et protologiques"?; A.Böhling, Einheit und Zweiseitigkeit als meta-
physische Voraussetzung für das Enkratieverständnis in der Gno-
sis; S.Giversen, Some instances of Encratism with protological
motivations in Gnostic texts; G.Sfameni Gasparro, Le motivazio-
ni protologiche dell'enkrateia nel cristianesimo dei primi se-
coli e nello gnosticismo; H.M.Schenke, Das Thomas-Buch aus Co-
dex II /7/ von Nag Hammadi /in absentia/; R.McL. Wilson, Ali-
mentary ad sexual Encratism in the Nag Hammadi tractates; J.Berg-
man, Manifestations ascétiques dans l'Égypte non-chrétienne à
l'époque hellénistico-romaine; T.Orlandi, Giustificazioni dell'
enkratismo nei testi monastici copti del IV-V secolo; J.Ries,
Les motivations de l'enkratisme sexuel et alimentaire chez les
manichéens /étude des textes coptes/; M.Simon, L'ascétisme dans
les sectes juives; P.F.Beatrice, Le tuniche di pelle. Letture
cristiane di Gen. 3,21 da Giulio Cassiano fino ad Agostino;
G.Picoaluga, Il rischio della continenza. Il topos dell'emargina-
zione culturale e l'ascetismo enkratita; H.Crouzel, Les sources
bibliques de l'enkrateia chrétienne; J.Duchesne-Guillemain,
L'enkrateia dans les livres pehlevi; A.M.Mazzanti, Motivazio-
ni protologiche nell'antropologia di Filone di Alessandria;

3 Obszerniejsze sprawozdania z tego sympozjum wraz z tekstem
dokumentu końcowego zob.: "Vetera Christianorum" 19/1982/
195-204; "Studi Storico Religiosi" 6/1982/ 419-422.

G.Mantovani, La tradizione dell'enkrateia nei testi di Nag Hammadi e nell'ambiente monastico egiziano del IV secolo; P.Pisi, Genesis, phthorà, aphtharsia nella tradizione dell'enkrateia protologicamente motivata; C.Aloe Spada, Un'omelia greca anonima "Sulla verginità"; C.Giuffrè Scibona, Sull'enkrateia nelle fonti manichee occidentali; M.V.Cerutti, Tematiche di astensione alimentare e sessuale in testi apocalittici pohlavici; Ead., Tematiche di astensione alimentare e sessuale nel mandeismo; D.M.Cosi, Astensione alimentare e astensione sessuale in Porfirio.

Propozycje

dotyczące używania terminów: enkratyzm-enkrateia

1. Enkrateię ujmuje się razem z enkratyzmem w jej formie radykalnej, wykluczającej "gamos" utożsamiany bezpośrednio z "porneia" i "phthorà", które w sobie nosi i suponuje negatywne znaczenie "genesis". Często takiej postawie towarzyszy specyficzna wstrzemięźliwość alimentarna dotycząca mięsa i wina łącznie z "apotagè" typu akosmicznego. Jest ona jeszcze bardziej charakteryzowana poprzez motywację protologiczną, która ją uzasadnia i usprawiedliwia nauką o dziewiczym Adamie i nieskazitelnej duszy, wykluczającą sferę seksualną z pierwotnej natury człowieka /lub duszy/. Ta tematyka przewodzi całej historii upadku i reintegracji człowieka oraz nadaje sens objawieniu się Królestwa.

Tego rodzaju enkratyzm, przejawiający się w pierwszych wiekach historii chrześcijaństwa, suponuje jednak w swojej motywacji protologicznej również pokrewieństwo hellenistyczne i filoniańskie; dzieli się on następnie częściowo i na inne postawy dotyczące praktykowania enkratei /różni się od nich niekiedy nawet zasadniczo pod wielu ważnymi aspektami/: należy tu tradycja orygenesowska formowana również przez marcjonizm i kierunki gnostyckie przejawiające się w IV w. w traktatach o dziewictwie. To zróżnicowanie /enkratyzmu/ zależy również od faktu, że kierunki gnostyckie mogły się różnić między sobą w swych artykułowanych pojęciach lub postawach zajmowanych

wobec seksu, przenoszonych często na plan mistyczny w funkcji właściwych sobie pneumatologii. W innych dziedzinach wypowiadają się one poprzez tematykę charakterystyczną wstrzemięźliwości seksualnej, pod inspiracją jednak gnostyckiej nauki o "pneuma", która winna być przywrócona /do dawnego stanu/ poza ciałami. Ta sama nauka wyraża się niekiedy w funkcji protologii adamowej, widzącej w formowaniu Ewy, tj. objawianiu się dwójności seksualnej, zburzenie pierwotnej jedności pneumatologicznej.

- a. Enkratyzm, określony na początku tego tekstu, ujawnia się już w pewien sposób w naukach przekazanych przez listy pastoralne a w sposób wyraźny i typowy w nauczaniu przypisywanym Tacjanowi i Julianowi Kasjanowi. Spotyka się go także w niektórych apokryficznych Aktach Apostolskich i w pewnych odłamach chrześcijaństwa aramajskiego.
- b. Tradycja enkratyzmu jest obecna w manicheizmie, gdzie jest włączona w naukę o Dwóch Królestwach /światłość - ciemność/. Kształtuje się tam ona w kontekście kosmogonii, antropogonii i soteriologii gnostyckiej, które uzasadniają motywację ontologiczną, protologiczną i eschatologiczną. Ta potrójna motywacja realizuje się razem w eklezjologii manichejskiej oraz w codziennej postawie wspólnoty i jej członków /wybrani i słuchacze/. Ona również uzasadnia wstrzemięźliwość seksualną i alimentarną oraz zakaz szkodenia cząsteczkom światła.

2. Enkrateia, przynajmniej w części opierającej się na motywacji protologicznej /typowym przykładem jest tu Orygenes i jego szkoła, które jednak uznają także i inne motywacje wyliczone w paragrafie 3/, zakłada poupadkowy charakter małżeństwa, a dokładniej, że gamos suponuje upadek, ideę łączącą się z nauką o "podwójnym stworzeniu" i "uprzedniej winie", których konsekwencją jest stworzenie świata seksualnego.

Historycznych źródeł enkratei motywowanej protologicznie można się doszukiwać już w enkratycznych prądach II wieku i tradycji platońskiej, które Wielki Kościół postawił w służbie egzegezy biblijnej. Ta fenomenologia enkratei u Ojców przyna-

leżących do wspomnianej wyżej tradycji jest uzasadnioną i znamieną z punktu widzenia historyczno-religijnego, co jednak nie czyni rzeczą bezużyteczną studium założeń teologicznych, duchowych i etycznych, które mogły zachęcać tych autorów do wykorzystywania w charakterze argumentów również motywacji protologicznych, wspomnianych w tym dokumencie, jak: "podwójne stworzenie", "uprzednia wina" uzasadniająca kataskeuē seksualną, lub bardziej ogólnie - fizjologiczną człowieka. Na tego rodzaju wykorzystywanie mógł także wpłynąć pogląd, że przez narodzenie człowieka staje się synem Adama, a zbawienie osiąga się tylko przez nowe narodzenie.

3. Protologicznej motywacji enkratei z jej enkratycznymi i hellenistycznymi początkami nie da się wyjaśnić jedynie nauką i chrześcijańskim praktykowaniem wstrzemięźliwości i ascezy. Pierwotnie bowiem zarówno ta nauka, jak i praktyka, były motywowane eschatologiczną perspektywą Królestwa, wewnętrznym nastawieniem na całkowite oddanie się Panu /bez dzielenia serca/, pragnieniem naśladowania Chrystusa i wpływem niektórych tekstów Biblijnych, jak Mt 19,12 i 1 Kor 7.

Opracował wraz z przekładem
dokumentu z języka włoskiego
ks. Stanisław Longosz

III. Colloquium Origenianum III

W dniach 7-12 września 1981 r. odbyło się w Manchester III Kolokwium Orygenesowskie. Warto tu przypomnieć, że pierwsze tego rodzaju spotkanie orygenistów całego świata odbyło się w Montserrat w 1973 r., drugie zaś w Bari 1977 roku¹.

1 Zob. sprawozdanie "Bulletin de litterature ecclésiastique" 79/1978/ 140-142, jego zaś akta: Origeniana Secunda. Second colloque international des études origéniennes /Bari 20-23 septembre 1977/. Textes rassemblés par M. Crouzel et A. Quaquarelli. Quaderni di "Vetera Christianorum", Roma 1980, s. 403